

**Asia** Valokuva

**Hakija** Rikoskomisario A

**Annettu** 26.3.1991

**Tiivistelmä** *Oikeus valokuvaan myönnettiin usealle henkilölle yhteisesti. Oikeuden saivat henkilö, joka oli valinnut objektiivit ja käytetyt suljinajat sekä määrännyt kuvan rajauksen, vaikka hän ei kuvaushetkellä ollut paikalla. Toisena tekijänä oli kameran laukaisija. Kolmantena tekijänä oli henkilö, joka oli määrännyt kuvan ajoituksen ja täten määräävästi vaikuttanut kuvan valmistamiseen.*

## SELOSTUS ASIASTA

Rikoskomisario A on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa oikeutta valokuvaan koskevassa asiassa.

B on tehnyt rikosilmoituksen C:tä vastaan, koska kustannusosakeyhtiö E on julkaissut C:n kirjan "X" mainitsematta B:tä kahden kuvan kuvaajaksi. C on ilmoittanut E Oy:lle, että hänellä on oikeudet kaikkiin kirjassa oleviin kuviin.

Kirjassa tekijöiksi on ilmoitettu N (teksti) ja C (kuvat). C:n rikosilmoitus koskee kirjan sivuilla 106 ja 108 olevia kuvia. Kirjan lopussa on erikseen mainittu valokuvaajat. Sivujen 106 ja 108 valokuvien kuvaajiksi on ilmoitettu D ja C.

Kuulustelupöytäkirjan mukaan kuvat on otettu keväällä 1986 rajavyöhykkeellä L:n kunnan alueella. Järven jäällä oli ollut karhun tappama hirvi. Kuvaajien tarkoituksena oli kuvata karhuja, kun ne palaavat saaliilleen. Kuvien ottamishetkellä paikalla ovat olleet B ja D. D on ollut kuvaamassa samaa kohdetta videolla. Kirjassa olevat kuvat on otettu C:n kameralla, jonka C oli laittanut paikoilleen ja asentanut. C oli myös valinnut kuvakulmat. Kamera laukaistiin radiolaukaisulla.

K:n poliisilaitoksella on kuulusteltu B:tä asian omistajana, C:tä rikoksesta epäiltynä ja D:tä todistajana. Asianosaisten kertomukset ovat joiltakin osin ristiriitaisia.

B:n mukaan kameran sijoituspaikka on mietitty yksissä tuumin. C:n mukaan taas hän on yksin valinnut kameran paikan. C oli myös valinnut käytetyt objektiivit, kuvan rajauksen ja käytetyt suljinajat eli kaikki taiteellisen vaikutelman aikaansaamisessa merkittävät tekijät. Kamerassa oli ollut aluksi 85 mm objektiivi, jonka oli kirjan sivulla 108 olevaa kuvaa varten vaihtanut 105 mm objektiiviksi D alkuperäisen suunnitelman mukaan. C:n mukaan myös kamera- ja kuvaustekniikka olivat hänen kehittämiään.

Kuvauksen kohteena oli jäällä oleva karhu. Kamera oli kuvauskohteesta noin 12 - 30 metrin päässä. Radiolaukaisin oli vastarannalla n. 300 metrin päässä. Yhtä kaukana oli B:n käyttämä videokamera. Otettaessa nyt kiistanalaisia kirjan kuvia D oli käyttänyt videokameraa ja B radiolaukaisinta.

B:n mukaan hän oli kuvaustilanteessa seurannut itse tilannetta ja laukaisut kameran silloin, kun oli itse halunnut. Hän oli nähnyt tilanteen tarpeeksi hyvin ilman mitään apuvälineitä. D ei ollut missään vaiheessa määrännyt, milloin kuva pitäisi ottaa.

C:n saamien tietojen mukaan B:llä oli ollut huonon näkönsä vuoksi vaikeuksia tarkentaa videokameraansa 300 metrin päähän, minkä vuoksi D oli hoitanut videokameraa B:n pyynnöstä. Videokameralla, jonka objektiivi vastasi kinokameran n. 2000 mm objektiivia, seurattiin tilannetta kuvauskohteessa. D oli tarvinnut molemmat kätensä videokameran käyttämiseen ja antanut radiolaukaisimen B:lle. B oli painellut radiolaukaisimen nappia kohdetta silmällä pitävän D:n ohjeiden mukaan. Alkuperäisellä videonauhalla kuuluvat D:n käskyt.

D:n kertomuksen mukaan hän oli käyttänyt videokameraa, koska oli kokeneempi videokuvaaja kuin B, ja antanut laukaisimen B:lle. D oli nähnyt tilanteen video-optiikan avulla paremmin kuin paljaalla silmällä ja antanut videolla kuvatessaan samalla ohjeita B:lle, milloin tämän tuli laukaista kamera.

B on vaatinut C:lle rangaistusta sekä vahingonkorvausta julkaistujen kirjojen osalta. Lisäksi B on vaatinut, että vanhat kirjat poistettaisiin myynnistä ja että uusissa painoksissa hänet mainittaisiin kuvaajana.

## **TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO**

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Oikeudesta valokuvaan annetun lain (405/61), jäljempänä valokuva laki, 1 :n (35/91) mukaan valokuvaajalla on tietyin rajoituksin yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta muuttamattomana tai muutettuna valmistamalla siitä kappaleita valokuvaamalla, painamalla, piirtämällä tai muuta tekotapaa käyttäen, sekä näyttämällä sitä julkisesti. Valokuvain 15:n mukaan oikeus valokuvaan voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain.

Ennen 16.1.1991 voimaantullutta lainmuutosta valokuva lain 1:n 1 momentin mukaan oikeus valokuvaan oli sillä, joka on valmistanut valokuvan, ja valmistajaa kutsuttiin pykälän 3 momentin mukaan laissa valokuvaajaksi. Lainmuutoksella poistettiin 1 :n 1 momentissa ollut viittaus valokuvan syntytapaan ja jätettiin aikaisemmin 3 momenttina ollut säännös pois laista. Ehdotusta valmistelleen tekijänoikeuskomitean mukaan ehdotuksella ei kuitenkaan ollut tarkoitus muuttaa valokuvain suojakohdetta miltään osin (komiteanmietintö 1987:7, s. 104–105). Lakia oikeudesta valokuvaan annetun lain muuttamisesta (35/91) sovelletaan sen voimaantulosäännöksen mukaan valokuvaan, joka lain voimaantullessa oli suojattu valokuvain mukaan. Lainmuutokset tulevat näin ollen sovellettavaksi myös nyt esillä olevaan tapaukseen.

Valokuvasuojan kohteena on valokuva, eikä esimerkiksi valokuvan aihe. Kuka tahansa saa ottaa kuvan samasta aiheesta tai kohteesta kuin aikaisempi valokuvaaja. Kaikki valokuvat on suojattu samalla tavalla riippumatta kuvan taiteellisesta arvosta tai muista seikoista.

Esillä olevassa tapauksessa "X" -kirjan valokuvien valokuvaajilla on yksinomainen oikeus määrätä, saadaanko kuva painaa kirjaan vai ei. Valokuvaajilla on myös oikeus siirtää mainitut taloudelliset oikeutensa toiselle, esimerkiksi kustannusosakeyhtiölle.

Valokuvain 2 :ssä säädetään valokuvaajan moraalisisista oikeuksista. Pykälän mukaan valokuvaaja on ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii, kun kuvasta valmistetaan kappale tai kuvaa näytetään julkisesti. Hyvä tapa edellyttää, että esimerkiksi luontokuvien valokuvaaja ilmoitetaan, kun kuvasta valmistetaan kappaleita painamalla. "X" -kirjassa tulisi siten ilmoittaa kaikkien valokuvien valokuvaajat, ja kirjassa onkin noudatettu tätä käytäntöä. Se, onko B:n moraalisia oikeuksia loukattu kysymyksessä olevien kahden valokuvan osalta, riippuu siitä, onko häntä pidettävä valokuvaajana vai ei.

Valokuvain 6 :n mukaan ei ole tekijänoikeuslain (404/61) 6 :n kaltaista säännöstä yhteisesti valmistetusta valokuvasta, eikä myöskään valokuvain valmistelutöissä ole nimenomaisesti otettu kantaa, voiko oikeus valokuvaan syntyä monelle henkilölle yhteisesti.

Valokuvain 3 :n mukaan valokuvaajana pidetään, jollei näytetä toisin olevan, sitä, jonka nimi, toiminimi tai yleisesti tunnettu nimimerkki yleiseen tapaan pannaan kuvan kappaleeseen tai ilmaistaan kuvaa julkisesti

näytettäessä. Säännös sisältää oletettaman siitä, ketä muun selvityksen puuttuessa on pidettävä valokuvaajana. Lakia valmistellut komitea totesi:

"Huomattava on myös, että valokuvan syntymisen eri vaiheissa – niinkuin aiheen valitsemisessa sekä negatiivin ottamisessa, kehittämisessä, jäljentämisessä ja korjailussa eli retusoinnissa – usein on ollut myötävaikuttamassa eri henkilöitä, joista on vaikeata ketään pitää päähenkilönä. Sen vuoksi on pidetty asianmukaisena antaa ilmaisu käsitykselle, että oikeus valokuvaan voidaan katsoa kuuluvan myös toiminimen haltijalle" (komiteanmietintö 1954:13, s. 21).

Valmisteltaessa 16.1.1991 voimaan tulleita valokuvain muutoksia tekijänoikeuskomitea katsoi, että valokuvalaissa ei ole edellä mainittua 3 :ää lukuunottamatta otettu huomioon tilannetta, jossa useampi henkilö osallistuu kuvaukseen. Tekijänoikeuskomitea toteaa:

"Valokuvaajana pidetään yleensä sitä henkilöä, joka käyttää kameraa. Valokuvaoikeus ei sen sijaan yleensä kuulu henkilölle, joka esimerkiksi järjestää kuvauksen kohteen tai kehittää negatiivin.

Elokuvien ja televisio-ohjelmien osalta voidaan kysyä, kuuluuko valokuvaoikeus yksittäisiin kuviin ohjaajalle vai kuvaajalle. Ohjaajalla on yleensä tekijänoikeus elokuvaan tai televisio-ohjelmaan. Valokuvaoikeus yksittäisiin kuviin on yleensä lähtökohtaisesti kuvaajalla. Erityisesti studiokuvauksissa ohjaaja saattaa niin yksiselitteisesti määrätä kuvan rajauksen, kuvakulman ja valaistuksen ja muut kuvaan vaikuttavat seikat, että oikeus kuvaan kuuluu ohjaajalle.

Oikeus valokuvaan voi olla myös useammalla henkilöllä. Tällaisessa tilanteessa oikeudenhaltijain välistä suhdetta voitaneen arvostella yleisten siviilioikeudellisten, lähinnä yhteisomistusta koskevien periaatteiden mukaan" (komiteanmietintö 1987:7, s. 77).

Edellä olevaan viitaten tekijänoikeusneuvosto katsoo, että oikeus valokuvaan voi kuulua useille henkilöille yhteisesti. Esillä olevassa tapauksessa kuvaustilanne muistuttaa jossain määrin elokuvien ja televisio-ohjelmien kuvaustilannetta. C on kuulustelukertomusten mukaan laittanut kameran paikoilleen, asentanut kameran ja valinnut kuvakulmat. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että C on toimenpiteillään osallistunut valokuvan valmistamiseen ja että hänellä on katsottava olevan oikeus valokuvaan, vaikka hän ei ole ollut kuvaushetkellä kuvauspaikalla. C:llä ei voi kuitenkaan yksin olla oikeutta valokuvaan, koska kameran laukaisi toinen henkilö.

B:n ja D:n kertomukset kuvaustilanteesta ovat ristiriitaiset. C:n kertomus kuvaustilanteesta ilmeisesti perustuu D:n kertomaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että B:llä on oikeus valokuvaan, jos hän on itsenäisesti päättänyt kameran laukaisemisesta, mutta hänellä on katsottava olevan

oikeus valokuvaan siinäkin tapauksessa, että hän on laukaissut kameran D:n määräyksestä, koska kameran laukaisijaa on yleensä pidettävä kuvan valmistajana, jolle valokuvaoikeus alunperin kuuluu. Jos D on määrännyt kuvan ajoituksen ja sillä tavoin määräävästi vaikuttanut kuvan valmistamiseen, myös hänellä voi olla oikeus valokuvaan.

Edellä olevaan viitaten tekijänoikeusneuvosto katsoo, että ainakin C:llä ja B:llä on oikeus valokuvaan. D:n oikeudet valokuvaan ratkeavat tosiasianäytön perusteella. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu näytön tutkiminen. Joka tapauksessa myös D:lle kuuluu oikeus valokuvaan, jos hän on määrännyt laukaisun ajoituksen.

C:n lisäksi kirjassa tulisi mainita valokuvaajana myös muut henkilöt, jolle oikeus valokuvaan on syntynyt, jolleivät nämä ole tältä osin sitovasti luopuneet moraalisisista oikeuksistaan. Sen sijaan kuvaajiksi ei saa ilmoittaa henkilöitä, jotka eivät ole kuvaajia. Valokuvalain 1 :n mukaisten taloudellisten oikeuksien luovutus ei merkitse moraalisisista oikeuksista luopumista. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kirjassa on esillä olevien kuvien kuvaajina mainittu ainoastaan D ja C mutta ei B:tä. Nimen ilmoittamatta jättäminen voi olla rangaistavaa valokuvalain 18 a :n mukaan valokuvaoikeusrikkomuksena edellyttäen, että teko on tehty tahallaan tai törkeästi varomattomuudesta.

Kuvan kappaleiden luvaton valmistaminen ja niiden levittäminen yleisön keskuuteen voi myöskin olla rangaistavia 18 a :n mukaan valokuvaoikeusrikkomuksena edellyttäen, että teko on tehty tahallaan tai törkeästi varomattomuudesta.

Esillä olevassa tapauksessa valokuvan kappaleet on valmistettu E Oy:ssä, joka on myös levittänyt kirjaa. Kuulustelupöytäkirjan mukaan C on ilmoittanut E Oy:lle, että hänellä on oikeudet kaikkiin kuviin. Kuulustelupöytäkirjan perusteella on pääteltävissä, että C ilmeisesti on myös luovuttanut E Oy:lle oikeudet kuvien painamiseen. Valokuvan kappaleen luovutukseen ei sellaisenaan sisälly valokuvaa koskevan oikeuden luovutusta. E Oy:n olisi tullut saada lupa kuvien painamiseen myös muilta oikeudenhaltijoilta joko suoraan tai siten, että nämä olisivat siirtäneet ensin oikeutensa C:lle edelleenluovutusosoikeuksin. Luovutuksensaajan tulee varmistaa, että oikeuksien luovuttajalla on kaikki luovutettavat oikeudet. Jos jonkun oikeudenhaltijan lupa puuttuu, voi luovuttaja ja luovutuksensaaja joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen, mikäli heidän voidaan osoittaa toimineen tahallaan tai törkeästi varomattomuudesta.

Valokuvalain 19 :ssä säädetään korvausvelvollisuudesta. Valokuvaa luvattomasti käyttävä on velvollinen maksamaan käyttämisestä valokuvaajalle kohtuullisen hyvityksen. Tällainen hyvitysvastuu perustuu objektiiviseen vastuuseen. Luovutuksensaaja voi joutua siten maksamaan hyvitystä, vaikka olisi ollut täysin vilpittömässä mielessä. Jos käyttäminen tapahtuu tahallisesti tai tuottamuksesta, on hyvityksen lisäksi suori-

tettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä sekä kärsimyksestä ja muusta haitasta. Vastaava korvausvelvollisuus on sillä, joka muutoin kuin valokuvaa käyttämällä syyllistyy valokuvain 18 a §:n mukaan rangaistavaan tekoon. Korvausvelvollisuus käsittää suoran ja epäsuoran vahingon sekä aineettoman ja aineellisen vahingon.

Valokuvain 20 §:ssä säädetään, että jos valokuvan kappale on valmistettu tai saatettu yleisön saataviin lain vastaisesti, oikeus voi asianomistajan vaatimuksesta, sen mukaan kuin katsoo kohtuulliseksi, määrätä, että kappale on hävitettävä tai omaisuutta on määrätyn tavoin muutettava tai että se on luovutettava asianomistajalle valmistamiskustannuksia vastaavasta korvauksesta taikka saatettava sellaiseksi, ettei sitä voida käyttää väärin. Tällaisia seuraamuksia ei voida soveltaa siihen, joka on hankkinut omaisuuden tai erityisen oikeuden siihen vilpittömässä mielessä.

## **Yhteenveto**

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että oikeus valokuvaan voi syntyä usealle henkilölle yhteisesti. Esillä olevassa tapauksessa C on osallistunut valokuvan valmistamiseen, vaikka hän ei kuvaushetkellä ole ollut paikalla. C on laittanut kameran paikoilleen, valinnut objektiivit ja käytetyt suljinajat sekä määrännyt kuvan rajauksen. C:n lisäksi oikeus valokuvaan kuuluu myös B:lle, jota kameran laukaisijana, on pidettävä kuvan valmistajana, sekä myös D:lle, jos hän on määrännyt kuvan ajoituksen ja sillä tavoin määräävästi vaikuttanut kuvan valmistamiseen.

Kappaleiden valmistaminen edellyttää valokuvaajan suostumusta. Jos oikeus valokuvaan kuuluu usealle henkilölle yhteisesti, on suostumus saatava kaikilta. Niin ikään on kaikkien valokuvaajien nimet mainittava hyvän tavan mukaisesti, kun kuvasta valmistetaan kappaleita, jolleivät kuvaajat ole luopuneet moraalisisista oikeuksistaan.

Valokuvan kappaleiden luvaton valmistaminen ja niiden levittäminen sekä valokuvaajan nimen mainitsematta jättäminen voivat olla rangaistavia valokuvaoikeusrikkomuksena edellyttäen, että tekijä on toiminut tahallaan tai törkeästi varomattomuudesta. Tällaisesta menettelystä seuraa myös korvausvelvollisuus valokuvaajalle aiheutuneesta menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta. Luvattomasta käyttämisestä joutuu maksamaan kohtuullisen hyvityksen ilman tuottamustakin.

## **Eriävät mielipiteet**

*Jäsen Börje Söderholm*

Toiminimen hyväksyminen valokuvaajaksi valokuvain 3 §:n mukaan ei anna valokuvalle tekijänoikeuslain 6 §:n tarkoittamaa yhteisteossuojaa.

Valokuva laki ei sisällä sellaista säädöstä, jonka mukaan oikeus valokuvaan voi syntyä usealle henkilölle yhteisesti.

Tekijänoikeuslain 10 §:n 2 momentti sanoo: "Valokuvan suojasta säädetään erikseen", näin tekijänoikeusneuvoston valokuvan suojaa koskevat kannanotot ja tulkinnat tulee perustua voimassa olevaan lakiin oikeudesta valokuvaan.

Tätä tulkintaa tukee korkeimman oikeuden päätös V 77/697 15.6.1979, jossa hovioikeuden ratkaisu valokuvan suojaa koskevassa jutussa muutettiin, koska se ei perustunut voimassa olevaan lakiin oikeudesta valokuvaan.

*Jäsen Hannu Wager*

Valokuvaaja on yleensä se henkilö, joka käyttää kameraa. Kuten tekijänoikeusneuvosto katsoo, voi oikeus valokuvaan poikkeuksellisesti syntyä usealle henkilölle yhteisesti. Kyseisessä tapauksessa C:n oikeus perustuu kuvan rajauksen, kuvakulman, valotuksen ja vastaavien kuvaan vaikuttavien seikkojen valintaan. Oikeus on lisäksi sillä, joka on määräävästi vaikuttanut lopputulokseen valitsemalla kuvaushetken. Näytöstä riippuen tämä on joko D tai B.

Koska kameran laukaisijaa on yleensä pidettävä valokuvaajana, neuvoston enemmistö katsoo, että B:llä on joka tapauksessa oikeus valokuvaan riippumatta siitä, onko hän itse päättänyt laukaisuajankohdan. Tältä osin katson, että jos B on kaukolaukaisimen avulla laukaissut toisen asentaman kameran täsmälleen kolmannen määräämänä ajankohtana, ei hän ole sillä tavoin määräävästi vaikuttanut valokuvaan, että myös hänellä olisi siihen oikeus.